

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta
Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Japonské kalambúry

Japanese Puns

OLOMOUC 2023 Jakub Jezdinský

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Halina Zawiszová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a uvedl veškeré použité
prameny a literaturu.

V Olomouci dne 29.6.2023

Podpis.....

Jakub Jezdinský

Anotace

Autor:	Jakub Jezdinský
Fakulta a katedra:	Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci – Katedra asijských studií
Název práce:	Japonské kalambúry
Název práce anglicky:	Japanese Puns
Vedoucí práce:	Mgr. Halina Zawiszová, Ph.D.
Počet stran:	47
Počet znaků s mezerami:	64 838
Počet použitých zdrojů:	42
Počet tabulek:	7
Klíčová slova	japonština, kalambúry, dadžare, slovní hříčky, humor

Cílem této práce je představit japonské kalambúry, jejich strukturu a způsoby tvoření. Tyto poznatky budou následně prezentovány jejich aplikováním v analýze tendencí japonských internetových kalambúrů. V první kapitole se zabýváme obecnou rovinou studia humoru se zaměřením na verbální humor. Ve druhé kapitole jsou představeny kalambúry v kontextu japonského kulturního prostředí. Ve třetí kapitole je detailně probírána definice a jednotlivá specifika kalambúrů. V poslední kapitole je provedena analýza 100 uživatelsky nejoblíbenějších kalambúrů ze dvou internetových databází s kalambúry a jsou prezentovány výsledky analýzy.

Na tomto místě bych chtěl velice poděkovat vedoucí své práce Mgr. Halině Zawiszové, Ph.D. za odborné vedení, rady a připomínky k práci a hlavně obrovskou trpělivost.

Dále bych rád poděkoval svým kamarádům za morální podporu a pomoc s finálními korekturami, jmenovitě Milošovi Hrůzovi, Sofii Ljuboňce a Bc. Kamile Rybové.

A v neposlední řadě také své rodině, obzvláště své mámě, která mi pomáhala překonat chvíle panikaření (nejen) týdny před finálním odevzdáním.

Obsah

Obsah	5
Seznam tabulek.....	6
Ediční poznámka	7
Úvod	8
1 Teorie humoru	9
1.1 Úvod do studia humoru	9
1.2 Druhy humoru	11
1.3 Verbální humor	12
2 Kalambúry v japonském kontextu	14
2.1 Dadžare, japonské kalambúry	14
2.2 Popularita kalambúrů v současném japonském humoru	14
3 Definice a rozdělení kalambúrů	18
3.1 Definice pojmu kalambúr.....	18
3.2 Dělení kalambúrů	21
3.2.1 Dělení na základě zvukové podobnosti	22
3.2.2 Dělení na základě přítomnosti druhého řetězce	25
4 Analýza internetových kalambúrů	27
4.1 Předchozí výzkum	27
4.2 Sběr dat.....	29
4.3 Metoda postupu	30
4.4 Výsledky	32
4.5 Diskuze.....	38
Závěr	41
Resumé	42
Bibliografie.....	43
Zdroje příkladů	47

Seznam tabulek

<i>Tabulka 1</i>	<i>Výsledky fonetické vzdálenosti, Dajare Station.....</i>	<i>32</i>
<i>Tabulka 2</i>	<i>Výsledky fonetické vzdálenosti, Dajakura</i>	<i>34</i>
<i>Tabulka 3</i>	<i>Výsledky fonetické vzdálenosti, zkombinované</i>	<i>35</i>
<i>Tabulka 4</i>	<i>Výsledky přítomnosti druhého významového řetězce, Dajare Station</i>	<i>36</i>
<i>Tabulka 5</i>	<i>Výsledky přítomnosti druhého významového řetězce, Dajakura</i>	<i>36</i>
<i>Tabulka 6</i>	<i>Výsledky přítomnosti druhého významového řetězce, zkombinované.....</i>	<i>38</i>
<i>Tabulka 7</i>	<i>Porovnání výsledků s Araki et al. (2017)</i>	<i>39</i>

Ediční poznámka

K přepisu japonských slov je v celé práci použita česká transkripce pouze s výjimkou jmen japonských autorů, kteří své studie publikovali v anglickém jazyce. U těchto případů byla ponechána transkripce jmen dle dané publikace. Japonská a anglická slova jsou uvedeny v kurzívě.

Všechny příklady v této práci byly přeloženy mnou, pokud není specifikováno jinak. Zároveň, pokud není v textu specifikováno jinak, jsou všechny příklady uvedené v práci předem připravené kalambúry z internetových stránek uvedených ve „Zdroje příkladů“.

Pro definici pojmů byla použita hesla z elektronické verze slovníku *Daidžisen* (*Didžitaru Daidžisen*) veřejně dostupná na internetové stránce kompilující japonské slovníky *Weblio*.

Jakýkoliv slovní přízvuk v práci byl odvozen pomocí internetového slovníku japonského přízvuku OJAD (*Online Japanese Accent Dictionary*).

Úvod

Japonsko je známé pro svůj svérázný humor. Mnoho lidí však již neví, že japonský humor má i jinou stránku, než jen bizarní televizní *reality shows* a kýčovité scénky. Takovou, která svými kořeny sahá až k nejstarší japonské poezii. Slovní hříčky.

Slovní hříčky však nejsou jen záležitostí staré japonské poezie, člověk se s nimi běžně setká i v současnosti. Od všemožných reklamních sdělení, přes popkulturní média jako filmy, seriály či videohry až po běžné vtipkování se svými známými. Díky obecné popularitě slovních hříček se tak těší popularitě také kalambúry, v Japonsku nazývány *dadžare*.

Cílem této práce je představit japonské kalambúry, jejich strukturu a způsoby tvoření. Tyto poznatky budou následně prezentovány jejich aplikováním v analýze tendencí japonských internetových kalambúrů.

V rámci první kapitoly se nejdříve podíváme na obecnou rovinu studia humoru, kdy si přiblížíme hlavní přístupy k definicím humoru, následně si ukážeme na jaké druhy je možné humor dělit a nakonec si přiblížíme druh verbálního humoru, do kterého kalambúry spadají. Následně se podíváme na podobu kalambúrů v japonském kontextu a za pomoci studií si ukážeme, jak populární mezi Japonci kalambúry jsou a jakým způsobem se studují. Poté si přesně definujeme pojem kalambúr, ukážeme si jeho specifika a také hlavní způsoby, jak je ho možné klasifikovat.

Na závěr zanalyzujeme korpus o 100 nejlépe hodnocených kalambúrech ze dvou internetových databází s uživatelským obsahem. Tyto výsledky budou následně prezentovány a porovnány s ostatními studiemi, které se zabývaly obdobným výzkumem.

1 Teorie humoru

Ze všeho nejdřív bude potřeba si přiblížit obecný kontext studia humoru, abychom si určili, jak se vůbec k humoru na poli lingvistiky přistupuje. Podíváme se tak nejdříve na teorie zabývající se strukturou a funkcí humoru, následně si přiblížíme jak lze humor dělit a nakonec se detailněji podíváme na druh verbálního humoru, jelikož se jedná o souhrnný pojem, pod který spadají právě kalambúry.

1.1 Úvod do studia humoru

V rámci studia humoru vzniklo mnoho teorií, za pomoci kterých se akademici snaží definovat humor, jeho funkci a způsob vytváření. V rámci těchto teorií můžeme spatřovat tři tradiční přístupy, na jejichž základě vznikaly poté další, mnohem podrobnější teorie. Těmito tradičními přístupy jsou teorie superiority, uvolnění a inkongruence (viz například Canestari a Bianchi, 2013:3; Larkin-Galiñanes, 2017:5; Raskin, 2014:367). Každá z nich popisuje odlišný prvek humoru, a tak se nejedná se o teorie, které by se navzájem vyvracely, ale o teorie navzájem se doplňující (Lintott, 2016:347).

Teorie superiority, jež svými kořeny sahají k pracím velkých myslitelů jako Platón, Aristoteles nebo Hobbes (Mulder a Nijholt, 2002:4; Larkin-Galiñanes, 2017:5; Lintott, 2016:347), stojí na základní myšlence vzniku humoru na účet někoho jiného. Smějeme se tedy „nezdarům a neštěstím, které postihují ostatní lidi, jako je třeba uklouznutí na banánu“ (Raskin, 2014:367). Každá humorná situace dle ní má tedy výherce, čili smějící se stranu, a poraženého, neboli stranu, na jejíž úkor humor vznikl (Mulder a Nijholt, 2002:3).

Teorie uvolnění, fungující primárně na psychologické či psychofyziologické rovině (Mulder a Nijholt, 2002:4; Larkin-Galiñanes, 2017:9), má sice podobné kořeny jako výše uvedená teorie superiority, ovšem konkrétní podobu nabrala až za Sigmunda Freuda, který na konci 18. století vyjádřil vztah mezi pobavením mysli a reakcí těla (Larkin-Galiñanes, 2017:10). Celá teorie totiž stojí na přesvědčení, že se v těle ukládá jistá energie, jejíž nadbytek se projevuje spontánním vypuštěním za pomoci smíchu. Jelikož se však teorie nutně nezaobírá vysvětlením humoru, bývá někdy považována za teorii popisující smích, ne humor (Larkin-Galiñanes, 2017:12; Mulder a Nijholt, 2002:4). Z pohledu lingvistického bádání je zajímavá především z toho důvodu, že poskytuje odpoutání se od běžného života a jazykových restrikcí (Attardo, 1994:50; Raskin, 2014:368).

Stejně jako předchozí dvě teorie, i teorie inkongruence se svými kořeny sahá až k Aristotelovi (Attardo, 1994:47–48), ovšem základy jejího moderního podání byly položeny Kantem v 18. století (Raskin, 2014:368; Yetkin-Karakoc, 2021:784; Attardo, 1994:48). Tato teorie pracuje primárně s tím, že v humorném projevu souběžně existují dva různé způsoby výkladu, kdy jeden z nich je očekávaný a druhý ne. Humor vznikne ve chvíli, kdy nastane ten neočekávaný z nich (Attardo, 1994:48; Raskin, 2014:368). Jelikož je to inkongruence, která se obecně považuje za „ústřední pro strukturu a vnímání humorných podnětů“ (Canestrari a Bianchi, 2013:3), bývá z těchto tří základních přístupů považována právě teorie inkongruence za nejdůležitější, minimálně co se pokroku lingvistického bádání v oblasti humoru během 20. století týče (Larkin-Galiñanes, 2017:14).

Nyní, když jsme si představili základní tři teorie humoru, na základě kterých je poté stavěna většina dalších teorií, přiblížíme si ty, které jsou obzvláště relevantní z pohledu lingvistiky.

Úplně první čistě lingvistickou teorií humoru představuje sémantická teorie humoru od Raskina z roku 1984 (Taylor, 2014a:455), která byla z velké části založená na teorii inkongruence, ale ve svém pojetí zahrnuje i mnoho ostatních teorií (Larkin-Galiñanes, 2017:15). Jejím cílem bylo položit „nezbytné a postačující lingvistické podmínky, které musí text splňovat, aby byl vtipný“ (Raskin, 1984:47). Funguje na principu opozice tzv. skriptů. Ty lze vnímat jako jistý souhrn informací obklopující dané slovo, na jehož základě vzniká humor (Raskin, 1984:81). Lingvistické podmínky, které text musí splňovat, aby byl klasifikovaný jako vtipný, jsou následující dvě:

- a) Je kompatibilní, naprosto nebo částečně, se dvěma různými skripty
- b) Oba skripty, se kterými je text kompatibilní, musí stát v opozici

(Raskin, 1985:99)

Zároveň Raskin klade důraz na to, že aby došlo k předání humoru, je potřeba uvědomit si opozici obou skriptů došlo s jistou dávkou nečekanosti (Taylor, 2014a:455). Pokud si je příjemce vědom obou skriptů předem, výsledný text ho nepobaví.

Na základě sémantické teorie skriptů byla následně Raskinem a Attardem v roce 1991 vystavěna Obecná teorie verbálního humoru (anglicky *General Theory of Verbal Humor*, zkráceně GTVH), která si prošla již mnoha obměnami a aktivně se na ní pracuje dodnes. Ta si kladla za cíl pomocí dalších pěti „zdrojů vědění“ obohatit původní Raskinovu teorii (Taylor, 2014a:455). Hlavní motivací pro rozšíření sémantické teorie

skriptů byla její neaplikovatelnost na všechny typy verbálního humoru (Attardo, 2017:127). Tyto zdroje vědění jsou konkrétně: skriptová opozice, logický mechanismus, situace, cíl, narativní strategie a jazyk (seřazeny podle hierarchie jejich důležitosti při posuzování podobnosti).

Skriptová opozice má stejnou funkci, jak bylo popsáno výše (Attardo, 2017:133). Jednoduše sleduje vztah mezi oběma skripty, které se k danému vtipu vážou a jestli dochází ke všem sounáležitostem, které jsou pro vznik humoru klíčové. Logický mechanismus se snaží vysvětlit, co přesně v daném vtipu představuje inkongruenci a na jakém základu funguje. Situace zase mapuje přesné okolnosti vzniku konkrétního vtipu, kdy zaznamenává všechny nutné informace pro doplnění kontextu. Cíl do teorie přidává výše zmíněnou teorii superiority, kdy má za cíl mapovat, na čí účet je konkrétní vtip proveden. Narativní strategie zase zkoumá organizace textu a přesné položené jeho vtipné části. Nakonec jazyk představuje kategorii zaznamenávající komplexní záznam všech možných atributů použitého jazyka.

Díky tomuto rozšíření je Obecná teorie verbálního humoru mnohem verzatilnější a lze ji aplikovat na mnohem širší měřítko humoru. Jedná se v současnosti o nejlepší a nepropracovanější způsob zkoumání verbálního humoru, stejně tak jako kalambůrů.

1.2 Druhy humoru

Na humor můžeme pohlížet i z pohledu jeho konkrétní realizace. Lze ho tak dělit do kategorií buď na základě sdělovacího prostředku, na základě kterého byl konkrétní typ humoru podán, anebo intencionality.

Dle způsobu použitého sdělovacího prostředku můžeme humor dělit na verbální, vizuální a fyzický (Taylor, 2014b:351). Verbální humor představuje takový druh humoru, který je založen na práci s jazykem a je předáván pomocí řeči. Jedná se o kategorii humoru, do které spadají právě kalambůry. Naopak vizuální humor je druhem humoru předávaným pouze graficky. Často se s vizuálním druhem humoru setkáme v komiksech či dětských knihách. Fyzický humor poté představuje veškerý humor, který je předáván za pomoci různých grimas, pohybů těla či zvuků, které nelze klasifikovat jako řeč (Taylor, 2014b:351). S fyzickým humorem se nejčastěji setkáme ve filmové či divadelní tvorbě. Všechny tyto typy se navzájem často doplňují (Taylor, 2014b:352), kdy například v rámci komiksu bývá humoru dosahováno jak pomocí verbálního druhu díky textu v bublinách,

tak toho vizuálního díky vtipným situacím v samotných panelech (Fallianda et al., 2018:385).

Co se týče dělení na základě intencionality, můžeme humor dělit na záměrný a neúmyslný (Taylor, 2014b:351). Záměrný humor můžeme pak nadále dělit na předpřipravený a samovolný na základě toho, jestli k humoru došlo na základě předem promyšleného postupu či vznikl bez spontánně v rámci toku konverzace. Například přeřikání hádanky nebo lidově předávaného vtipu lze označit za ukázkový příklad předpřipraveného humoru. Naopak využití dvojznačného slova řečeného druhou stranou v proudu konverzace k vytvoření kalambúru je přesnou ukázkou samovolného humoru.

Ačkoliv například kalambúr může být jak předpřipravený, tak samovolný, je důležité zde poznamenat, že stejně jako mnoho dalších typů humoru, nemůže vzniknout neúmyslně. Jak říká Attardo (1994:314) „pokud by kalambúry mohly být neúmyslné a projít bez povšimnutí, byly by všechny dvojsmyslné promluvy kalambúry“. Je tedy vždy potřeba nějaké strany, která úmyslně kalambúr vytvoří, až již spontánně v rámci konverzace nebo na základě předchozí přípravy.

1.3 Verbální humor

„Verbální humor je pravděpodobně nejčastěji užívaným druhem humoru“ (Taylor, 2014b:351). Jak již bylo zmíněno výše, verbální humor je takovým druhem humoru, kde se k vytvoření vtipnosti využívá práce s jazykem a může být předán buď verbálně nebo za pomoci textu (např. předem připravené vtipy nebo kalambúry). Dynel (2009:1284–1296) do verbálního humoru řadí vtipy, lexémy, frazémy, vtipné poznámky, trefné odpovědi, pošťuchování, škádlení, urážky, sebepodceňující poznámky a anekdoty. Jedná se však o souhrnné pojmy, pod kterými můžeme najít mnohem více dalších forem humoru.

Vtip má ve svém základu dvě složky: náběh a pointu. Náběh slouží pro vybudování nějakého příběhu, aby se pak následně na pointě vytvořil humor. Mezi vtipy můžeme také řadit například hádanky, hlášky nebo dlouhé vtipy s nulovou pointou (Dynel, 2009:1285).

Lexémy představují humor založený na vytvoření nějakého novotvaru a pod frazémy si můžeme představit žertovné přidělování nových významů již zaběhlým slovům. Formy pošťuchování a škádlení zaobírají kamarádské urážky v dobrém duchu, kdežto vyloženě vyčleňují humor vyloženě založený na aktivním shazováním někoho jiného.

Kalambúry bychom mohli zařadit pod vtipné poznámky. Stejně tak bychom tam mohli zařadit bonmoty, ironii nebo třeba hyperboly. Tyto vtipné poznámky mají společné, že se vážou ke kontextu a dějí se zpravidla spontánně v prostředí, kde se humor nehodí, čímž narušují společenské konvence (Dyrel, 2009:1287).

Při vytváření humoru často dochází ke kombinaci vícero forem v rámci jednoho vtipu. Zvažme následující příklad, ve kterém se kombinuje hádanka s kalambúrem:

- (1) 宇宙でお腹が空かないのはなぜ→空気（食う気）がないから
Učú de onaka ga sukanai no wa naze → Kúki (Kuu ki) ga nai kara
„Proč ti ve vesmíru nemůže vyhládnout? → Protože tam není tam vzduch (nemáš chuť k jídlu)“

(Dadžaremon)

Zde je vtip založen na základě odpovědi na hádankovou otázku „Proč ti ve vesmíru nemůže vyhládnout?“. V odpovědi dochází ke vzniku kalambúru na slově *kúki* („vzduch“), které lze pochopit také jako *kuu ki* („chuť k jídlu“). Humor nám v této hádance vzniká, jelikož oba způsoby čtení odpovědi dávají vzhledem ke kontextu naprostý smysl. *Kuu ki* reaguje na složku odkazující na hlad, kdežto *kúki* naopak reaguje na složku vesmíru. Této dvojí asociaci navíc napomáhá fakt, že jsou obě slova homofonní.

2 Kalambúry v japonském kontextu

Hraní si se strukturou jazyka má v Japonsku dlouho tradici, která se dle Robertsona (2018:5) či Nagašimy et al. (1999:55) datuje až ke sbírce nejstarší japonské poezie Man'jóšú sestavené ve druhé polovině 8. století. V této kapitole si přiblížíme současnou podobu humoru v japonské společnosti a ukážeme si, jakou roli v něm zastávají právě kalambúry.

2.1 Dadžare, japonské kalambúry

V japonštině jsou kalambúry označovány slovem dadžare (駄じゃれ), které sestává ze dvou klíčových morfémů: volného morfému šare (洒落) a prefixu da- (駄). Jako šare slovník Daidžisen (2023) označuje „zábavnou frázi, která je řečena k ozvláštnění situace formou slovní hříčky na určitý slovní obrat, či slovní hříčkou založenou na homofonním, či podobně znějícím slovu“. Druhý komponent v podobě prefixu da- (駄) předává zase naopak význam něčeho nízkého či triviálního. Po jejich spojení se nám tedy dostává významu chytrého využití hry se slovy, které ale zároveň postrádá vyšší kvalitu, či je přímo zbytečné. Slovo dadžare by totiž šlo na základě jeho etymologie vnímat jakožto „šare špatného rázu“ či „zbytečné šare“ (Dybala et al., 2012a:9; Otake, 2010b:79).

Jako podmnožina dadžare bývají uváděny ojadži gjagu (親父ギャグ), neboli „tátovské vtípky“ (v angličtině známé pod pojmem dad jokes). Slovník Daidžisen (2023) je obecně specifikuje jakožto všeobecně známé vtípy nebo nevtipné dadžare, tedy humor, který jako by pronesl muž ve středních letech, nejčastěji právě otec. Ty pak bývají mladší generací běžně shledávány jako špatné, ba dokonce až trapné (Scherling, 2016:283). Z této trapnosti a špatnosti však často pramení jejich vtipnost (Hye-Knudsen, 2021:90), kdy jako „anti humor produkují humor tím, že humor neprodukují“ (Shibles, 1997, cit. v. Hye-Knudsen, 2021:90) a zároveň bourají základní konvence vázající se k vypravování vtipů (Hye-Knudsen, 2021:91).

2.2 Popularita kalambúrů v současném japonském humoru

K posouzení popularity kalambúrů v rámci kontextu současného japonského humoru můžeme využít následující studii Oshimy (2013), která po dobu jednoho roku mezi 1. dubnem 2010 až 31. březnem 2011 za pomoci projektu Nejlepšího japonského vtipného

příběhu sesbírala skrze webové stránky, kam mohli uživatelé zasílat své příspěvky, na 560 tzv. *omoširoi hanaši* („vtipných příběhů“). Jednotlivé příběhy mohli na základě vtipnosti hodnotit ostatní uživatelé stránky, čímž se každý měsíc po dobu projektu formovala příčka deseti nejlepších příběhů na základě uživatelského hodnocení, která byla v každém tomto období zaznamenána.

Ke sběru konkrétně vtipných příběhů došlo ze dvou důvodů. Za prvé studie vznikla v návaznosti na mezinárodní studii sledující tendence ve vyprávění vtipů a za druhé pro Japonce a Japonky je přirozenější vypravovat vtipy jako osobní historky (Oshima, 2013:92; Sadanobu, 2021:13). Na základě těchto vtipů bylo následně analyzováno, jaký humorný jev se v každém z příběhů vyskytl. Jednalo se konkrétně o kategorie: jazykové, reflektující společnost či kulturu, univerzální a nesmyslné. Příběhy s jazykovým humorem byly následně rozděleny na podkategorie přerěknutí a přeslechnutí, slovních hříček a kalambúrů a nakonec zapojení cizího jazyka (Oshima, 2013:97).

Popularitu kalambúrů v těchto příbězích nám nejlépe reflektují souhrnná data nejlepších příběhů za každé období, jelikož díky nim můžeme zjistit, které konkrétní příběhy byly Japonci a Japonkami využívajícími stránky projektu shledány za vtipné a díky tomu můžeme následně vytvořit jistou paralelu s běžným humorem v Japonsku.

Celkový počet dat ze všech těchto období představoval 118 příběhů, které byly následně roztrženy podle výše uvedených kategorií. Příběhy založené na práci s jazykem zastupovaly v tomto výčtu nejpopulárnějších příběhů zhruba 65 % (Oshima, 2013:98). Z této markantní dominance samotné je patrné, jak populární jsou v Japonsku vtipy, které si hrají s jazykem. Přestože nejpopulárnější z této kategorie byly vtipy založené na přeslechnutí nebo přerěknutí se, kalambúry a jiné slovní hříčky tvořily zhruba jednu třetinu celého vzorku a umístily se hned na druhém místě. Tato četnost výskytu do určité míry potvrzuje jejich popularitu ve vytváření humoru v současné japonské společnosti.

Na kalambúry však může člověk narazit i mimo předem připravené vtipné příběhy na internetu, a to například v reklamních sděleních. Ta se ve svých sloganech a reklamních spotech často na hru s jazykem spoléhají. Hanna et al. (1994:102) ve svém výzkumu reklamních sdělení přišli s výsledkem, že z celkového počtu 74 zkoumaných humorných japonských reklam jich 9,5 využívalo ve svém sdělení kalambúr. Tímto se počtem výskytů umístily hned na druhém místě, kdy první místo obsadily reklamy založené na absurditě, které představovaly 77 % všech zkoumaných vtipných reklam.

Zvažme pro ilustrování typického výskytu kalambúru v reklamě například následující příklad:

(2) お、トナーがない。

O, toná ga nai.

Jé, nemám toner.

頼まないトナー。

Tanomanai to ná. (toná)

Tak to si o něj budu muset zažádat.

(YouTube – Tanomail reklama, zkráceno)

V této reklamě společnosti *Tanomail*, která se zaměřuje na prodej předmětů pro kanceláře, byl pro propagaci firemního sortimentu použit kalambúr na základě slova *toner* (japonsky vyslovovaného jako *toná*) společně s hovorovou gramatickou konstrukcí *tanomanai to ná* vyjadřující nutnost si zažádat o nový, tedy využít služeb společnosti *Tanomail*. Kalambúr zde zároveň vzniká na základě fonetické podobnosti slova *tanomanai* a názvu společnosti *Tanomail*, japonsky vyslovováno jakožto *tanoméru*. Podobných reklamních sdělení, která k propagaci svého produktu využívají kalambúr, bychom mohli najít v japonské reklamní produkci mnoho. Potvrzují to například Nagašima et al. (1999:64–67), kteří v rámci své práce přišli se seznamem zhruba 100 televizních reklamních sdělení, ve kterých se vyskytl kalambúr. Sběr dat pro tento seznam probíhal po dobu čtyř měsíců mezi roky 1998 a 1999.

Ačkoliv u obou výše zmíněných studií nepředstavovaly kalambúry nejčastěji používaný typ humoru, stále si v konečném výčtu vedly dostatečně dobře, aby byla jasná jejich popularita. Ta se neomezuje pouze na reklamní sdělení a vtipné příběhy, jelikož s kalambúry se setkáme i ve všech ostatních typech médií, od magazínů přes seriály, videohry, knihy až po rádiová vysílání. Například výskytem kalambúrů v animované seriálové tvorbě se ve své studii zabývají Rini a Widiyanto (2021), kteří se snažili popsat vznik kalambúrů a zmapovat reakce seriálových postav na ně v rámci animovaného seriálu s názvem *Monogatari Series*. Za pomoci analýzy sedmi různých scén ze seriálu si určili sedm různých typů kalambúrů a sledovali k jaké reakci u postav vedly. Literární tvorbou se zase zabývala Sato (2019), která sledovala kalambúry použité v knížce Boččan, mazlíček staré Kijo a to, jakým způsobem byly přeloženy do angličtiny. Rádiovým vysíláním a kalambúry vzniklými čistě spontánně v průběhu řeči se ve větším detailu zabíral Otake (2010a), který zkoumal spontánní vtipy rádiového moderátora Júriho

Ósawy. Ten často v rámci své rádiové show vtipkuje za pomoci kalambůrů při setkání s různými lidmi (detailně popsáno v kapitole 4.1).

3 Definice a rozdělení kalambúrů

Na problém s přesnou definicí kalambúru narazíme, již pokud se podíváme na způsob použití termínu „kalambúr“ v češtině, ve které není kromě literárních věd nijak výrazněji používán, obzvlášť v porovnání s anglickým termínem *pun* či japonským *dadžare*, které se používají i v každodenní konverzaci. Z toho důvodu se čeští mluvčí v běžné konverzaci často uchylují právě k anglickému pojmenování anebo obecnějšímu označení „slovní hříčka“. Důvod tohoto propojení můžeme nejspíše hledat u samotné etymologie slova kalambúr, podle které původní francouzské slovo *calembour* znamená „slovní hříčka“ (Vlašín, 1984:164). Stále je ovšem potřeba zmínit, že termín slovní hříčka je mnohem širším pojmem, který pod sebe zahrnuje ostatní typy humoru, které si hrají s podobou slov, kdežto kalambúr má konkrétnější vymezení, jak si ukážeme v této kapitole.

3.1 Definice pojmu kalambúr

Již víme, že kalambúrem je myšlena určitá slovní hříčka. K ilustrování jeho povahy nám nejlépe poslouží následující dvě definice, které obě vychází z encyklopedií, pouze s jiným zaměřením. První je záznam v *Encyklopedickém slovníku češtiny* z roku 2017, zaměřeného primárně na definování českých pojmů, dle kterého je kalambúr:

Prostředek aktualizace výrazu vybudovaný buď na zvukové (řidčeji grafické) blízkosti slov (slovních spojení) s rozdílným významem, nebo na obnovení původního významu, který se významovým posunem setřel. Účelem slovní hříčky je dosáhnout humorného účinku.

(Jelínek a Vepřek, 2017)

V obdobném duchu se nese také definice z anglické publikace *Encyclopedia of Humor Studies* z roku 2014 zaměřené primárně na definování termínů z oblasti studia humoru, ve které se píše:

Kalambúr je typem vtipu, v němž má jedna zvuková sekvence (např. slovo) dva významy. Tato zvuková podobnost vytváří mezi oběma významy vztah, z něž se následně odvíjí humor.

(Hempelman, 2014:612)

Pokud tyto dvě definice porovnáme, dojdeme k tomu, že se shodují ve dvou věcech: zkoumanou část promluvy, nebo textu musí být možné interpretovat dvěma různými způsoby a zároveň musí mít jednotnou, nebo alespoň podobnou, fonetickou (či grafickou) strukturu. V rámci poukázání na obecnou aplikovatelnost definice si nyní tento jev ukážeme na třech různých příkladech, kdy každý z nich vychází z jiného jazyka:

- (3) Guerrilla warfare is more than just throwing a banana.
 „Partyzánská (gorilí) válka je víc než jen házení banánů.“
 (YourDictionary)
- (4) ぱんつくったことある？
Pan cukutta koto aru? / Pancu kutta koto aru?
 „Pekl jsi už někdy chleba? / Jedl jsi už někdy kalhoty?“
 (Nozonozo dadžare daišúgó)
- (5) A: Co budeš dělat v sobotu?
 B: Půjdu si koupit brýle.
 A: A pak?
 B: Pak uvidím.
 (Czech Tongue)

Na příkladu (3), který představuje kalambúr převzatý z angličtiny, můžeme pozorovat dvojí význam na jednom slově, které následně vytvoří nejednoznačnost ve zbytku promluvy. Slovo *guerilla* („partyzánská válka“), se vyslovuje stejně jako slovo *gorilla* („gorila“). Posluchač tedy za začátku promluvy očekává informaci o partyzánské válce, což je na konci negováno přítomností slova *banana* („banán“), a tak je nucen naprosto přehodnotit význam celé promluvy a uvědomit si dvojí význam slova *guerilla* ze začátku věty. Díky tomuto homofonnímu vztahu tak následně vzniká humor.

Jak již ale bylo zmíněno výše, kalambúry nevznikají pouze na jednom slově, nýbrž také často na delších textových úsecích spolu s kontextem, ve kterém jsou použity (Attardo, 1994:133). Vznik kalambúru založeného na delším textovém úseku je ilustrován na příkladu (4), který byl převzat z japonštiny. Vidíme zde kalambúr založený na způsobu, jakým se vysloví část *pan-cu-kutta*. Nastane-li první případ a mluvčí vysloví *pan cukutta*, bude promluva nést očekávaný význam „pečení chleba“. Pokud ovšem mluvčí zvolí lehce odlišnou dikci, bude tato část komunikována jako *pancu kutta* („jedl kalhoty“). Za zmínku stojí také fakt, že ačkoliv si jsou obě verze promluvy foneticky velmi blízké, nejsou naprosto identické, jako tomu bylo v příkladu (1). Kde tedy v prvním příkladě vznikal kalambúr pouze na jednom slově, v tomto příkladě vzniká na delším větěném celku.

Role kontextu při vytváření kalambúru lze dobře pozorovat na rozhovoru dvou přátel o jejich plánech na víkend v příkladu (5). Zde dochází ke vzniku vtipnosti na replice „Pak uvidím“, která v základním významu vyjadřuje, že mluvčí v danou chvíli nemá žádné další plány, ovšem v kontextu rozhovoru o nových brýlích nabírá druhý význam, a

to sdělení, že díky brýlím bude konečně moct vidět. Promluva je tak naprosto homonymní a kalambúr zde vzniká jejím zasazením do zbytku konverzace.

Jak můžeme vidět na příkladu (5), pokud by nebylo druhého mluvčího, který si dvojznačnosti promluvy povšiml, humor by nevznikl, jelikož na rozhovor ve stylu „A: A pak? B: Pak uvidím.“ není nic vtipného. Tento příklad nádherně ukazuje, jak je pro vznik humoru důležitý také kontext. Attardo (1994:133) k tomu přímo říká: „Všechna slova jsou nejednoznačná, vágní nebo blíže neurčená, pokud nejsou vnímána v kontextu.“ Pro vznik kalambúru a s ním i vtipnosti je tedy potřeba zmíněný kontext, který je vyjádřený předchozím tokem konverzace nebo naopak tím, co má dále následovat (Attardo, 1994:133; Ritchie, 2004:114). Zvažme následující příklad:

- (6) *John found a shell on the beach.*
„John našel na pláži mušli/dělostřelecký projektil.“

(Ritchie, 2004:114)

Ritchie (2004:114) na něm demonstruje, jak věta, která by mohla být vnímána jako kalambúr pro svoji dvojznačnost na slově *shell*, jím ve skutečnosti není, jelikož zde z důvodu chybějícího kontextu nedochází ke vzniku humoru. To, že John našel na pláži ulitu, někoho možná překvapí, ale nikoho rozhodně nepobaví, jelikož zde chybí motivace pro dosažení druhého významu slova *shell*. Tím, že k této větě doplní kontext, vytváří Partington (2006:113) z původní nezajímavé promluvy kalambúr:

- (7) A: *John found a shell on the beach.*
A: „John našel na pláži mušli/dělostřelecký projektil.“

B: *That's a coincidence. Yesterday, I found a hand grenade.*
B: „To je mi náhoda. Já zase včera našel ruční granát.“

Tím, že zde Partington doplnil druhého člověka, který dotváří kontext, vznikl kalambúr. Příjemce promluvy si nejprve se slovem *shell* asociuje první význam, tedy nějakou mušli. Až přítomností druhé osoby, které dvojznačnost slova došla a svojí promluvou na to poukázala, došlo ke kalambúru. Tento příklad poukazuje na fakt, že kalambúry musí mít autora, který ho záměrně vytvoří. Zde, obdobně jako v příkladu (5), je zapotřebí druhé osoby, tedy „autora“, který na dvojznačnost přetvořením rozhovoru poukáže a vytvoří tak kalambúr (Partington, 2006:114).

Velice podobně funguje i následující japonský příklad:

(8) A: オレンジを温めてみるね。

A: *Orendži o atatametemiru ne.*

A: „Ohřeju si pomeranč.“ („Jé, zkusím se ohřát v mikrovlnce.“)

B: おー、レンジには入らないで。

B: *Ó, rendži ni wa hairanaide.*

B: „Jé, nelez do mikrovlnky.“

(Onrain sukúru kotoba no mori)

V promluvě mluvčího A, který přemýšlí o tom, že by si ohřál pomeranč, sám o sobě žádný humor nevzniká, ačkoliv by promluvu samotnou bylo možno považovat za dostatečně bizarní. Japonské slovo *orendži* ovšem po malé fonetické úpravě může být interpretováno také jako zvolání *ó* („jé“) a *rendži* („mikrovlnky“). Mluvčí B na tento fakt poukázal svojí promluvou, kdy mluvčímu A říká, aby nelezl do mikrovlnky. Po výše zmíněné fonetické úpravě lze promluvu mluvčího A totiž vnímat tak, že chce sám sebe ohřát v mikrovlnce. Aby kalambúr vznikl, bylo stejně jako v příkladu (5) nebo (7) zapotřebí druhého mluvčího, který na onu slovní podobu upozornil a hravě ji využil.

Otázce možnosti zaznamenat kalambúry v rámci textu se věnuje Attardo (1994:109), který zastává stanovisko, že kalambúrem není pouze vtip řečený nahlas, ale také vtipy, „které by měly být interpretovány jakožto řečené nahlas“. Klade se zde tak menší důraz na způsob podání kalambúru a vyzdvihuje se spíš jeho struktura a povaha, která ho definuje. Už jen samotný fakt, že ve všech výše uvedených příkladech byl humor jasně zachován, přestože byly zaznamenány pouze za pomoci textu, jasně potvrzuje, že kalambúry mohou být sdělovány i písemnou formou.

3.2 Dělení kalambúrů

Nyní, když jsme si představili definici a základní atributy kalambúrů, se podíváme na dva základní směry způsobu jejich dělení, které budou následně reflektovány v analýze provedené v rámci této práce. Taxonomie nám totiž pomáhají zjistit více o jejich vnitřním fungování, stejně tak jako zanést jistý řád a systém do jejich zkoumání (Attardo, 1994:112).

3.2.1 Dělení na základě zvukové podobnosti

Panuje jistá tradice, že kalambúry lze dělit na homofony a homonyma, podle toho, jestli se daná slova nebo shluky slov pouze stejně vyslovují nebo i stejně píšou (Partington, 2006:113). V rámci tohoto dělení jsou však naprosto vynechány jakékoliv kalambúry, u nichž se podoba obou slov, na jejichž základu kalambúr vzniká, liší. Zároveň je dělí do dvou skupin, které si jsou velice podobné, jelikož homofony můžeme vnímat jakožto jistou podkategorii homonym.

Partington (2006:113) tak navrhuje jiný způsob dělení a to na tzv. „blízké kalambúry“ (*close puns*) a „přibližné kalambúry“ (*near puns*).¹ Na rozdíl od dělení na homonyma a homofony se zde kalambúry dělí podle toho, jak moc si je forma zkoumaného slova nebo slovního spojení fonologicky podobná.

Abychom si tuto taxonomii rozebrali podrobněji, uvedeme si nejdříve příklady přibližných kalambúrů, jelikož se jedná o obšírnější skupinu. U těch musí být zvuková podoba obou slov tvořících daný kalambúr natolik fonologicky podobná (Partington, 2006:113), aby si je příjemce byl schopen spojit, ale zároveň dostatečně rozdílná, aby se nejednalo o homonyma či homofony. Přesná maximální fonémická vzdálenost není nikde v této taxonomii stanovena, nemůže ovšem jít o libovolný počet fonémů (Attardo, 1994:121), jelikož stále je třeba, aby slova tvořila pár, na jehož základě vznikne vtip. Zvažme následující příklad:

(9) 「イカを買い忘れた。まあ、いっか。」

Ika o kaiwasureta Má, ikka.

„Zapomněl jsem koupit sěpii. Nu což.“

(Onrain sukúru kotoba no mori)

Zde můžeme vidět kalambúr založený na podobnosti slov *ika* („sépie“) a hovorového slova *ikka* – odvozeného stažením slovního spojení *iika* – zastoupeného v hovorové frázi *má ikka* („nu což“). Mluvčí nejdříve oznámí své pochybení a následně vyjádří svojí apatii k problému. Ačkoliv si jsou obě slova velice podobná, slovo *ika* vyslovujeme s /k/, zatímco stažený tvar *ikka* s geminovanou souhláskou /k:/. Rozdíl v jednom fonému, stačí však k tomu, aby se jednalo o přibližný kalambúr.

Co se naopak týče kategorie blízkých kalambúrů, řadí se do ní veškeré kalambúry tvořené za pomoci homonym a homofonů. To znamená, že u obou slov či slovních spojení

¹ Někdy také označovány jako „dokonalé“ a „nedokonalé kalambúry“ (Hempelmann, 2014:613).

je identická zvuková podoba (Partington, 2006:115). Jako příklad blízkých kalambúrů si můžeme uvést následující:

- (10) 言い訳していいわけ？
Iiwake šite ii wake?
„Takže se můžu vymluvit?“

(Onrain sukúru kotoba no mori)

Fonetická struktura *iiwake* (言い訳) označující „výmluvu“ ze začátku promluvy je ve své podstatě totožná s vazbou *ii wake* (いいわけ) – vyjadřující odůvodnění („takže“). Z důvodu homofonního vztahu mezi oběma výrazy tak dojde u recipienta k uvědomění si významového rozdílu mezi dvěma stejně znějícími slovy, čímž dojde k vytvoření kalambúru.

Japonština samotná však toto dělení kalambúrů lehce podrývá odlišným slovním přízvukem. U každého slova a věty můžeme vyznačit móry s vysokým tónem, u kterých použijeme písmeno H (z anglického *high*, „vysoký“), stejně tak jako móry s nízkým tónem, u kterých použijeme písmene L (z anglického *low*, „nízký“). Kvůli tomuto slovnímu přízvuku se stává, že dvě slova, která by dle zápisu měla mít stejnou výslovnost, ji mají lehce odlišnou. Ačkoliv je tedy mezi oběma výrazy drobný fonetický rozdíl, nebude se zde na výšky tónů u jednotlivých slov brát zřetel, a tím pádem se podobné případy budou řadit mezi kalambúry blízké. Ukažme si však tento jev názorně v praxi na následujícím příkladu:

- (11) サラダの皿だ。
Sarada no sara da.
„Je to mísa salátu.“

(Onrain sukúru kotoba no mori)

Zde máme kalambúr, jež se zakládá na zvukové shodě slov *sarada* („salát“) a podstatného jména *sara* („mísa“) společně s přísudkovou sponou *da*, které tedy po spojení nabývají význam „je to mísa“. Vzniká nám zde tak blízký kalambúr, ovšem s lehce odlišných slovním přízvukem. První slovo *sarada* by se vyslovalo pomocí tónů HLL, kdežto přísudek jmenný se sponou *sara da* by se vyslovil pomocí tónů LHH. Jak jsme psali výše, takovýto kalambúr budeme stále kategorizovat jako blízký, ovšem přišlo nám důležité tento aspekt japonské výslovnosti zmínit.

Kategorii přibližných kalambúrů lze dále rozšířit o podkategorie založené na základě zkoumání fonémické vzdálenosti daných dvou významových řetězců (viz

Attardo, 1994:120–121). Jinými slovy se jedná o měření, zda mezi oběma slovy panuje fonémický rozdíl pouze o jednom fonému, dvou fonémech atd. V japonském humorném prostředí je však mnohem častější zkoumání vzdálenosti mórové než vzdálenosti fonémové (viz Otake, 2010b; Dybala et al., 2012; Otake a Cutler, 2001).

Přibližné kalambúry také ve svých studiích rozvádí Otake (2010a, 2010b) a Otake a Cutler (2001), kteří je ve svých výzkumech kalambúrů v japonském jazyce člení na další dvě podkategorie: (1) téměř homofonní kalambúry, ve starší studii (Otake a Cutler, 2001:2–3) a druhé studii z téhož roku Otake (2010a:1258) označované za „mutace“, a (2) vložené kalambúry (Otake, 2010b:80–81).

Jako téměř homofonní označují takové kalambúry, u kterých došlo k segmentální nebo dobové změně na některé z mór u jednoho ze slov tvořících kalambúr. Od homofonních kalambúrů se tedy liší pouze v podobě či délce jedné móry (Otake, 2010b:80). Vložené kalambúry naopak pracují s konceptem referenčního a cílového slova, které se do sebe navzájem vkládají. Referenční slovo představuje to, které je nám v rámci kontextu představeno, nebo se nám při absenci druhého řetězce vybaví jako první, a cílové zase to slovo, které je v rámci kalambúru uvedeno, nebo se nám naopak vybaví jako druhé. K ilustraci vloženého kalambúru si můžeme uvést následující:

- (12) サケが叫んだ。
Sake ga sakenda.
„Losos zavřískal.“

(Otake, 2010b:81)

Zde nám první slovo *sake* („losos“) představuje referenční slovo, které je poté vloženo do slova *sakenda* (minulý čas slovesa *sakebu*, zavřískat), které tak zde představuje slovo cílové, jelikož v průběhu jeho vyslovování nám dojde jeho vazba na slovo referenční.

Stejně tak se však může slovo cílové vložit do slova referenčního, jak je ilustrováno v následujícím příkladu:

- (13) アコムは混む。
Akomu wa komu.
„V Akomu je narváno.“

(Otake, 2010b:81)

Zde je cílové slovu *komu* („být narváno“) vloženo do referenčního slova *Akomu* (název firmy). Vztah mezi oběma slovy nám dochází až v průběhu vyslovování kalambúru stejně jako u předchozího příkladu.

3.2.2 Dělení na základě přítomnosti druhého řetězce

Druhým způsobem, jak kalambúry dělit, je systematicky dle přítomnosti druhého významového řetězce přímo v promluvě na paradigmatické (vertikální) a syntagmatické (horizontální) kalambúry² (Attardo, 1994:114). U všech kalambúrů se totiž dle tohoto řazení tvoří významový řetězec mezi dvěma slovy, na základě kterých následně vzniká humor (Attardo, 1994:115).

U paradigmatických kalambúrů se druhé slovo tvořící významový řetězec nachází mimo promluvu nebo text, a příjemce si ho tak musí domyslet na základě vlastních znalostí a zkušeností. Převážně se jedná o jedno slovo, jež nese význam obou řetězců, a ve větě je použito dostatečně inkongruentně, aby v rámci kontextu donutilo čtenáře zamyslet se nad odlišnou interpretací. Zvažme následující příklad:

- (14) オーストリアの自動ドアの動き → 『ウィーン』
Ósutoria no džidó doa no ugoki → „wín“
„Rakouské automatické dveře při otevírání → ‚písk‘ (‚Vídeň‘)“

(Dadžaremon)

Kalambúr je zde založen na slovu „wín“, které může vyjadřovat citoslovce pro pískot, ale zároveň také nese význam vlastního jména „Vídeň“. Kalambúr nám zde vzniká dvojitou asociací pískavého zvuku a rakouského hlavního města. Posluchač je nejprve kontextem veden ke spojení si slova *wín* s významem citoslovce pískání; nikoliv města. K uvědomění si druhého významu dojde až ve chvíli, kdy je recipient schopen spojit si slovo *wín* s „Rakouskem“ (japonsky *Ósutoria*), které se objevuje na začátku promluvy. Pokud by k tomuto spojení z důvodu jeho nedostatečných znalostí nedošlo, selhala by realizace druhého řetězce, a tím pádem by selhalo i předání vtipu.

Naproti tomu syntagmatické kalambúry jsou založeny na explicitní přítomnosti druhého řetězce v textu či promluvě. K provázání slov tímto řetězcem zde dochází za pomoci minimálně dvou různých prvků přímo v samotné promluvě, díky čemuž není potřeba žádná předchozí znalost na straně recipienta.³ Často zde dochází k interakci mezi oběma slovy za použití různých rovin jazyka k vytvoření vtipu. Příkladem této kategorie může být následující:

² Někteří autoři tuto taxonomii označují také jako přímé nebo nepřímé kalambúry (viz Yokogawa, 2001:2259).

³ Mezi vědci panuje názorový rozkol ohledně definice syntagmatických kalambúrů, a tak dojít k jedné všemi přijímané definici může být náročné, jelikož každý klade důraz na trochu jiný aspekt této kategorie (Attardo, 1994:115). Všichni se ovšem shodují na explicitní přítomnosti druhého významového řetězce v textu či promluvě, který je pro nás v této práci klíčový.

- (15) このブドウ、一粒どう？
Kono budó, hito cubu dó?
„Mám tu trs hroznů, nedáš si jeden?“

(Wandering Tanuki)

Humor nám zde vzniká na vztahu mezi *budó*, neboli „trs hroznů“, a větné konstrukce *hito cubu dó* ve významu nabídnutí jednoho hroznu z trsu. Kalambúr zde vzniká na blízké zvukové podobnosti slov *budó* (ブドウ) a *cubu dó* (一粒どう). Jelikož jsou oba významové řetězce vyjádřeny přímo v promluvě samotné, není zde kromě znalosti jazyka, v němž je promluva vedena, potřeba žádná další znalost na druhé straně.

4 Analýza internetových kalambúrů

Nyní se přesuneme k aplikování výše zmíněných informací při praktické analýze předem vybraného korpusu dat. Nejdříve si představíme předešlé výzkumy v rámci japonských kalambúrů – neboli *dadžare* – a jejich relevantnost vůči analýze představené v této práci. Následně si představíme postup, se kterým se přistupovalo k výběru konkrétních dat užitých v analýze, a podrobně popíšeme metodologii, se kterou byly jednotlivé záznamy analyzovány. Poté si za použití konkrétních příkladů detailně přiblížíme výsledky analýzy, které v závěru v rámci diskuse porovnáme s výsledky ostatních studií.

4.1 Předchozí výzkum

Kalambúry jsou jedny z nejpopulárnějších humorných postupů v Japonsku. Z toho důvodů existuje celá řada předešlých výzkumů ze všech možných odvětví, od analýz kinematografických děl (viz Rini a Widiyanto, 2021; Takekuro, 2006), přes studium jejich aplikace v reklamních sděleních (viz Lee, 2006; Suzuki, 2010) až po jejich roli při lokalizaci a překladech (viz Robertson, 2018; Sato, 2019). V této práci se však zaměříme konkrétně zaměříme na ty studie, které se zabývaly kvantitativní analýzou struktury kalambúrů.

Vzhledem k cíli analýzy provedené v rámci této práce pro nás hrají klíčovou roli studie zaměřené na sledování fonetické vzdálenosti mezi dvěma slovy tvořící kalambúr. Primární roli pro nás představuje hlavně studie Arakiho et al. (2017), která si kladla za cíl vybudovat a analyzovat korpus o velikosti 51 000 kalambúrů posbíraných z 9 různých internetových stránek za účelem prozkoumání možností automatického generování kalambúrů v japonštině. K posbíraným datům se přistupovalo následovně: všechny byly rozděleny do 2 kategorií na základě své fonetické podobnosti na blízké kalambúry a přibližné kalambúry, popř. na překrývané a neznámé, pokud u nich nedocházelo k fonetické podobnosti obou významových jevů. Do kategorií blízkých a přibližných kalambúrů spadaly příklady přesně podle definice uvedené v kapitole 3.2.1, tedy jestli se jednalo o homonymní/homofonní úkazy, či jestli v daném příkladu došlo k nějakému fonetickému posunu. Do kategorie překrývaných kalambúrů naopak spadaly ty příklady, u nichž nebyl druhý řetězec přítomen přímo v kalambúru, ale bylo třeba si ho domyslet. Neznámé pak představovalo kategorii záznamů, které nešlo považovat za humor (Araki, 2017:14). Pokud nebudeme počítat výchyly v podobě kontextových a neznámých

záznamů, bylo procento výskytu blízkých a přibližných kalambúrů zhruba stejné, pouze přibližných bylo o 1.3 % více (Araki, 2017:18).

Naopak Otake a Cutler (2001), a následně pouze Otake (2010b), si určili podobnou kategorizaci, akorát přibližné kalambúry ještě rozvedli na „mutační“, ve studii Otakeho (2010b) označovány za „téměř homofonní kalambúry“, a „vložené kalambúry“ (viz kapitola 3.2.1). Vycházeli z výrazně menšího vzorku pouhých 930 kalambúrů a zde byl poměr blízkých kalambúrů ku sečtenému počtu těch vložených a mutačních silně nevyvážen v prospěch druhé sečtené kategorie. Konkrétně vložené kalambúry celému výzkumu silně dominovaly, jelikož představovaly zhruba 2/3 celého vzorku (Otake a Cutler, 2001:2). V navazující Otakeho (2010b) studii se pracovalo se vzorkem zhruba 1500 kalambúrů a výsledný poměr byl velice podobný. Vložené kalambúry opět dominovaly celému korpusu, ovšem ne ve stejném měřítku, zde se jednalo pouze o zhruba 1/2 všech zkoumaných kalambúrů. Ačkoliv hlavním zaměřením těchto dvou studií bylo přijít na tendence strukturálních změn, ke kterým v rámci vytvoření vztahu mezi dvěma slovy při tvorbě kalambúru dochází, přišly také s užitečnými daty, co se fonetické podoby týče.

Pro tuto práci zajímavou je také studie Otakeho (2010a), ve které aplikoval stejná kritéria jako v obou jeho výše uvedených studiích, akorát se místo analyzování kalambúrů z webových stránek zaměřil na přirozenou mluvu jednoho rádiového moderátora, který v rámci svého pořadu využívá kalambúry pro vtipkování s náhodnými lidmi. V rámci této studie posbíral z živých vysílání na 93 příkladů přirozených kalambúrů. Poměr kategorií, do kterých jednotlivé příklady spadaly, se velice podobají výše zmíněné studii (Otake, 2010b) – vložené a mutační kalambúry opět celému korpusu dominovaly s vloženými kalambúry zabírající 42 % celku.

Při studiu japonských kalambúrů je také populární výzkum jejich automatizace za použití umělé inteligence. Dybala et al. (2012b) si ve své studii kladli za úkol vytvořit dostatečně podrobnou klasifikaci kalambúrů pro využití v rámci neurolingvistického programování za účelem automatického generování kalambúrů umělou inteligencí. Využili pro to svůj vlastní korpus o 200 kalambúrech posbíraných ze dvou internetových stránek a dvou knih. Na základě toho přišli s 12 kategoriemi, které reflektují různé postupy při vytváření kalambúrů v japonštině a jejich implementovatelnost při názorném generování kalambúrů. Naopak Araki (2018) zase za pomoci korpusu vytvořeného

v rámci předchozího výzkumu (viz Araki et al., 2017) zkoumal limity a použitelnost současného využití generování kalambúrů.

4.2 Sběr dat

Data pro analýzu provedenou v této práci byla vybrána ze dvou internetových stránek zaměřených na sběr japonských kalambúrů. V obou případech se jednalo o velké databáze kalambúrů nahraných běžnými uživateli stránky. V obou případech také bylo možné ostatní uživatelské kalambúry hodnotit. Vzhledem k obsahu stránek budeme automaticky předpokládat, že jejich uživatelé jsou japonští rodilí mluvčí, popř. v ojedinělých případech lidé s dostatečně dobrou znalostí japonštiny, aby byli schopni vytvářet a posuzovat humor založený na kalambúrech.

Sběr dat proběhl konkrétně na stránkách Dajare Station a Dajakura, ze kterých bylo dohromady posbíráno 100 nejlepších příspěvků, 50 z každé z nich. Dajare Station představuje v době psaní práce novější a stále aktivní stránku, na kterou se nové kalambúry přidávají každým dnem. Data z ní posbírána se datem své publikace rozprostírají od roku 2008 až po rok 2022. Data byla konkrétně posbírána 15.6.2023 z žebříčku 200 nejlepších kalambúrů na základě uživatelského hodnocení. V rámci této kategorie jsou navíc stránkou oceňovány kalambúry s dlouhodobě vysokým hodnocením speciální kategorií Síně slávy. Jelikož žebříček na stránce bere v potaz pouze průměr jednotlivých hodnocení, a ne jejich konkrétní počet, byla zvolena jako kritérium výběru právě tato kategorie označená symbolem Síní slávy, aby se předešlo novým, a tím pádem řádně neohodnoceným, příkladům či uměle nadhodnoceným příkladům o několika málo hodnoceních.

Naopak stránka Dajakura představuje starší stránku, která byla aktivní na přelomu tisíciletí, ale dnes je již zobrazitelná pouze v archivovaném stavu. Tím pádem jsme nebyli schopni při sběru dat zobrazit konkrétní uživatelská hodnocení a komentáře, pouze počty bodů, které byly jednotlivým kalambúřům v době její funkce uživateli přiděleny. Zde bylo stejně jako u případu Dajare Station ke sběru dat využito dne 15.6.2023 žebříček nejlepších kalambúrů na základě uživatelského hodnocení, akorát s tím rozdílem, že z důvodu připisování přímých bodů nebylo třeba provádět jakoukoliv další selekci. Všechna data, jež byla z této stránky posbírána, se datují k roku 2000.

4.3 Metoda postupu

Jelikož v této analýze budeme pracovat s výběrem uživatelsky nejlépe hodnocených kalambúrů z obou stránek, bude se automaticky předpokládat, že se jedná o kalambúry zdařilé. Tímto bude eliminován prvek osobního vkusu ať již jednotlivých lidí, tak i autora práce posuzujícího jednotlivé příklady. Zároveň byla u všech příkladů předpokládána výslovnost ve standardní japonštině, pokud struktura konkrétního kalambúru nevyžadovala jiného řešení.

Všechna data byla po provedení kolekce analyzována na základě dvou kritérií: jestli existoval mezi oběma slovy ve významovém řetězci nějaký fonetický rozdíl a zároveň jestli byl onen řetězec přítomen přímo v promluvě či nikoliv. Došlo tedy ke dvojímu řazení: nejdříve na blízké a přibližné kalambúry podle fonetického rozdílu, a následně na paradigmatické a syntagmatické kalambúry podle přítomnosti významového řetězce (viz kapitoly 3.2.1 a 3.2.2).

Jelikož jsme sledovali fonetickou podobu jednotlivých kalambúrů, bylo potřeba udělat jasný rozdíl mezi využitím móry vyjadřující samohlásku k prodloužení předchozí móry a samostatně stojící móry předávající svůj původní zvuk. Prodlužování tak bylo v analýze považováno za samostatnou móru, u které se nehledělo na její původní podobu. Zvažme následující příklad:

- (16) 神の啓示で髪の毛維持
Kami no keidži de kaminoke idži
„Péče o vlasy dle božího zjevení“

(Dajare Station)

Kalambúr zde vzniká na základě fonetické podobnosti *kami no keidži* (boží zjevení) a *kaminoke idži* (péče o vlasy). V prvním případě slouží ovšem móra *i* (い) k prodloužení předchozí móry, kdy se výsledné slovo bude číst spíše jako „*kédži*“. Ve druhém případě stojí na začátku slova, čímž nic neprodlužuje. Tím pádem se oba řetězce slov nevyslovují stejně, ačkoliv by v zápisu *hiraganou* byly zaznamenány stejným způsobem.

Dále se nijak nedělal rozdíl mezi výslovností partikulí を (*wo*) a へ (*he*) oproti samostatným mórám お (*o*) a え (*e*), jelikož se v konečném důsledku vyslovují stejně.

Pokud se v některém z případů vyskytlo využití angličtiny, které by nebylo zaznamenáno pomocí *katakany*, byla japonská výslovnost doplněna autorem práce na základě výslovnosti uvedené na stránce daného příkladu. S touto přepsanou výslovností se nadále pracovalo v rámci analýzy, viz následující příklad:

- (17) 有名クラブで、You make love.
Júmei kurabu, you make love (jú méku rabu)
„Ve známém nočním klubu se miluješ.“

(Dajare Station)

Zde vzniká kalambúr na základě fonetické podobnosti slov *júmei kurabu* (slavný noční klub) a japonské výslovnosti *you make love* (miluješ se), které by se vyslovalo *jú méku rabu*. Jelikož ve slově *júmei* (slavný) slouží móra *i* (い) k prodloužení předchozí móry, vyslovalo by se slovo spíše jako „*júmé*“. Jedná se tedy o homofonní kalambúr.

Také pokud v některém případě došlo k zopakování té samé fonetické konstrukce víckrát, jak dvakrát, byl takový kalambúr zaznamenán v databázi pouze jednou. K opakování bylo v rámci této analýzy přistupováno jako k přítomnosti dalšího významového řetězce v rámci jednoho kalambúru. Tento jev se přesně vyskytl v následujícím příkladu:

- (18) 隠し事を各誌ごとに書く仕事
Kakušigoto o kaku ši goto ni kaku šigoto
„Práce zapisovat tajemství do každého magazínu.“

(Dajare Station)

Zde se setkáváme s jednou a tou samou strukturou zopakovanou třikrát po sobě: *kakušigoto* („tajemství“), *kaku ši goto* („každého magazínu“) a *kaku šigoto* („práce zapisovat“). Jelikož se ve všech třech případech jedná o tu samou strukturu, byl kalambúr počítán pouze jednou. Humor zde vzniká na homofonní struktuře všech třech slovních spojení.

Pokud však v rámci jednoho příkladu byly dva různé řetězce, které spolu kromě kontextového zasazení nijak nesouvisely, byly v rámci databáze považovány jako dva rozdílné výskyty kalambúru. Stejně tak pokud v daném příkladu nebyl žádný výskyt kalambúru, byl konkrétní příklad z konečné databáze vypuštěn. K vypuštění z databáze došlo u následujícího příkladu:

- (19) A: 「隣の家に、囲いが出来たんだって？」
A: *Tonari no ie ni, kakoi ga dekitandatte?*
A: „Prý si sousedi odvedle nechali oplotit dům?“

B: 「知らん」
B: *Širan*
B: „Netuším“

(Dajakura)

Zde vzniká humor na základě překažení použití známého kalambúru. Dle toho musí na promluvu mluvčího A odpovědět mluvčí B buď výrazy *hé* („cože“) nebo *kakkoii* („super“). Pokud by mluvčí B odpověděl za pomoci *hé* (へー), vznikl by kalambúr díky asociaci se slovem *hei* (塀), které znamená plot. Pokud by naopak odpověděl za pomoci *kakkoii* (かつこいい), které v tomto konkrétním kontextu by znamenalo slovo „super“, vznikne nám opět kalambúr díky asociaci s předem použitým slovem pro „plot“, *kakoi* (囲い). Jelikož ovšem v našem případě mluvčí B neodpoví žádným způsobem, který by bylo možné interpretovat jako odkaz k oplocení, a svojí odpovědí se nejspíše snaží zamezit vzniku obecně známého kalambúru. Nelze zde tak hovořit o příkladu kalambúru, a proto byl tento konkrétní příklad z finálního výčtu vynesén.

4.4 Výsledky

Nyní přistoupíme k prezentaci výsledků analýzy provedené v rámci této práce. Nejdříve se zaměříme na výsledky týkající se fonetické vzdálenosti, tedy třídění na blízké a přibližné kalambúry. Jako první zde představíme výsledky ze stránky Dajare Station.⁴

Tabulka 1 **Výsledky fonetické vzdálenosti, Dajare Station**

Typ	Počet výskytů	Procentuální zastoupení
Blízké kalambúry	39	78 %
Přibližné kalambúry	11	22 %
Celkový počet kalambúrů	50	100 %

Z celkového počtu 50 kalambúrů sesbíraných z této konkrétní stránky jich bylo 39 blízkých a 11 přibližných. Tedy 78 % celého korpusu vytvořeného na základě uživatelsky nejlépe hodnocených kalambúrů bylo blízkých, tj. dosahovalo se homofonního vztahu mezi oběma významovými řetězci. K ilustrování typických příkladů blízkých kalambúrů z tohoto zdroje v korpusu si uveďme následující:

- (20) 佐賀市に有るか無いか？搜しに歩かないか？
Saga ši ni aru ka nai ka? Sagaši ni arukanai ka?
 „Je to v Saze nebo není? Co se takhle projít a podívat se (po tom)?“

⁴ Všechny výsledky prezentovány procentech z následujících výčtů byly zaokrouhleny na jedno desetinné číslo.

- (21) よくできた内容ですが、欲で汚いようです。
Joku dekita naijó desu ga, joku de kitanai jó desu.
„Dobře zpracovaný obsah, ale je z něj cítit chamtivost.“

V prvním příkladě se nám dostává dvou homofonních větných celků, ve kterých se využilo rozdílného lexika a gramatických konstrukcí k vytvoření zvukově stejných vět, které ale stále dávají smysl. Toho samého se nám dostává i v druhém příkladě, kde máme homofonní souvětí o dvou větách, ale jediný potenciální rozdíl mezi nimi tvoří spojka *ga* („ale“). Ta slouží ovšem pouze k provázání obou částí kalambúru, netvoří jejich součást. Opět je zde hravým způsobem využito rozdílného lexika a gramatických konstrukcí za účelem dosáhnutí souvětí o dvou homofonních větách.

Přibližné kalambúry, které zastávaly zbylých 22 % korpusu, by mohly být představeny pomocí následujících příkladů:

- (22) フロアが利用中だから風呂上がり要注意！
Furoa ga rijóčú dakara furo agari jóčúi!
„Podlaha se právě používá, a proto si dávejte pozor při vylézání z vany!“
- (23) 精子飲んだ女性唄んだ
Seiši nonda džosei šinonda
„Vzpomínal jsem na ženu, co polykala sperma“

V prvním příkladu se nám dostává kalambúru založeného na dvou větách v rámci jednoho souvětí. První část věty *furoa ga rijóčú* („podlaha se právě používá“) je foneticky podobná druhé větě *furo agari jóčúi* („dávejte si pozor při vylézání z vany“). Liší se pouze v poslední části slova *jóčúi* („dávat si pozor“), ve kterém poslední znak 意 (*i*) přebývá oproti první části kalambúru. Jedná se tak o přibližný kalambúr s rozdílem v jedné přebývající móře, což je jeden z typických úkazů fonetického rozdílu u této kategorie.

Ve druhém příkladu vzniká kalambúr mezi přívlastkem v podobě slovního spojení *seiši nonda* („polykala sperma“) a jím rozvíjeným předmětem spolu s přísudkem věty *džosei šinonda* („vzpomínal jsem na ženu“). K homofonnímu vztahu zde nedochází kvůli přítomnosti znaku 女 (*džo*) ve slově 女性 (*džosei*), neboli „žena“. Z toho důvodu se nám i zde dostává přibližného kalambúru s rozdílem v jedné móře, podobně jako v příkladu výše.

Jako další si představíme data posbíraná ze stránky Dajakura:

Tabulka 2 **Výsledky fonetické vzdálenosti, Dajakura**

Typ	Počet výskytů	Procentuální zastoupení
Blízké kalambúry	18	35,3 %
Přibližné kalambúry	33	64,7 %
Celkový počet kalambúrů	51	100 %

Zde celkový počet kalambúrů přesáhl původní číslo 50, jelikož ve dvou případech se v rámci jedné promluvy vyskytly dva různé kalambúry. Současně byl v jednom konkrétním případě celý příklad vynesena z výsledného výčtu z důvodu záporného výskytu kalambúru (podrobně popsáno výše v podkapitole 4.3). Ve výsledném počtu 51 kalambúrů jich tedy bylo 18 blízkých a 33 přibližných. Dochází zde k přesnému opaku, jak u stránky Dajare Station, jelikož s 64,7 % výrazně převažují kalambúry přibližné.

- (24) オオカミがトイレに入って「おお！カミがない！」

Ókami ga toire ni haitte: Ó! Kami ga nai!

„Vlk vstoupí na toaletu: Ach! Není tu (toaletní) papír!“

- (25) ホテルで火照る。

Hoteru de hoteru.

„Péct se v hotelu.“

V prvním příkladu nám vzniká homofonní kalambúr za pomoci slov *ókami* („vlk“) a zvoláním *ó* („ach“) spojeném dohromady se slovem *kami* („papír“). Humoru zde napomáhá i absurdita situace. Ve druhém příkladě se nám tvoří kalambúr mezi podstatným jménem *hoteru* („hotel“) a slovesem *hoteru* („péct se“), které se používá pro expresivní vyjádření pocitu horka. Vzniká nám zde tedy homofonní kalambúr na krátké promluvě.

Jako příklady přibližných kalambúrů z této stránky si můžeme uvést tyto dva příklady:

- (26) このキャベツ、虫がついてる。キャー別のに変えて。

Kono kjabecu, muši ga cuiteru. Kjá becu no ni kaete.

„Na tomhle zelí sedí hmyz. Íík, vyměň ho za jiný.“

- (27) ゴキブリの動きぶり。
Gokiburi no ugokiburi.
 „Způsob, jakým se švábi hýbou.“

V prvním příkladě vznikl kalambúr za pomoci slova *kjabecu* („zelí“) a onomatopoickým slovem vyjadřující strach *kjá* („íík“) zkombinovaném s podstatným jménem *becu* („jiný“) pro označení něčeho jiného. Mezi slovem *kjabecu* a spojení slov *kjá-becu* existuje malý fonetický rozdíl, kdy ve druhém případě je jedna móra navíc prodloužena. Rozdíl v délce jedné z mór je častým úkazem u fonetického rozdílu kategorie přibližných kalambúrů.

Ve druhém příkladě vzniká ve krátkém slovním spojení kalambúr za pomoci podstatného jména *gokiburi* („šváb“) a slovesa *ugoki* („pohybovat se“) ve druhém slovesném základu s připojenou gramatickou konstrukcí *buri* vyjadřující způsob. Konstrukce *ugokiburi* se oproti slovu *gokiburi* liší v přítomnosti jedné móry navíc, konkrétně *u* ze slova *ugoki*. Z toho důvodu se jedná o přibližných kalambúr.

Pokud výsledky z obou stránek zkombinujeme, vyjde nám následující statistika:

Tabulka 3 Výsledky fonetické vzdálenosti, zkombinované

Typ	Počet výskytů	Procentuální zastoupení
Blízké kalambúry	57	56,4 %
Přibližné kalambúry	44	43,6 %
Celkový počet kalambúrů	101	100 %

Po sečtení se nám rozdíl mezi frekventovaností výskytu obou typů do určité míry vyrovnal. Z celkového počtu 102 kalambúrů jich ve výsledku bylo 57 blízkých, což tvořilo 56,4 % celého korpusu, a 44 přibližných, což tvořilo 43,6 % celého korpusu. Mezi oběma kategoriemi je tedy zhruba 12,8% rozdíl v procentuálním výskytu.

Nyní přejdeme k prezentování výsledků pozorování přítomnosti druhého významového řetězce v rámci kalambúrů, tedy k prezentaci výsledků dělení na syntagmatické a paradigmatické kalambúry. Jako první představíme výsledky ze stránky Dajare Station.

Tabulka 4 **Výsledky přítomnosti druhého významového řetězce, Dajare Station**

Typ	Počet výskytů	Procentuální zastoupení
Syntagmatické kalambúry	49	98 %
Paradigmatické kalambúry	1	2 %
Celkový počet kalambúrů	50	100 %

Z celkového počtu 50 kalambúrů jich 49 bylo syntagmatických a pouhý 1 byl paradigmatický. Jak zde tedy můžeme vidět, korpusu dat sesbíraných z Dajare Station silně dominovaly kalambúry syntagmatické s 98% četností výskytu. K ilustrování syntagmatických kalambúrů lze využít příklady uvedené výše, tedy konkrétně příkladů (16), (17), (18), (20), (21), (22) a (23). U všech z těchto uvedených příkladů se oba významové řetězce vyskytovaly přímo v samotném kalambúru. Co se týče kalambúrů paradigmatických, jediným jejich výskytem byl následující příklad:

- (28) 足湯で足の疲れを吹っ飛ばす。(フットバス)
Ašiju de aši no cukare o futtobasu.
 „Vykoupelovat (Zahnat) únavu nohou koupelí pro nohy“

Zde nám kalambúr vzniká na slově *futtobasu* (吹っ飛ばす), které znamená něco „zahnat“. Vzhledem k výskytu slova *ašiju* („koupel pro nohy“) na začátku promluvy a způsobu zápisu za pomoci *katakany* nám však namísto původního významu „zahnat“ může slovo *futtobasu* evokovat přejaté slovo z angličtiny フットバス, které znamená také „koupel pro nohy“. Vzhledem k jeho atypickému výskytu je ho však třeba vnímat jako sloveso, a proto vzniká novotvar, který lze vnímat ve stylu „vykoupelovat“. Asociaci významů obou slov navíc napomáhá fakt, že jsou homofonní.

Nyní se podíváme na výsledky z druhé stránky, Dajakura.

Tabulka 5 **Výsledky přítomnosti druhého významového řetězce, Dajakura**

Typ	Počet výskytů	Procentuální zastoupení
Syntagmatické kalambúry	36	70,6 %
Paradigmatické kalambúry	15	29,4 %
Celkový počet kalambúrů	51	100 %

Zde byl poměr mezi oběma typy výrazněji perspektivnější. Stále ze všech 51 výskytů 36 z nich spadalo pod syntagmatické kalambúry, ovšem nyní se zde vyskytovalo 15 příkladů

paradigmatických kalambúrů. Výsledné procentuální zastoupení syntagmatických kalambúrů v korpusu tedy činilo 70,6 % a příklady jejich výskytu můžeme pozorovat na příkladech (24), (25), (26) a (27) výše. Jako příklady paradigmatických kalambúrů, které zabíraly ve výsledku 29,4 % korpusu, si můžeme uvést následující dva kalambúry:

- (29) 郷ひろみが海に落ちたジャパーン！！
Gó Hiromi ga umi ni očita dža pán!
„Hiromi Gó spadl do moře: šplouch! (*Japan*)“

- (30) 人魚のお手伝いさんなんだって。 ま〜めいど？
Ningjo no otecudai san nandatte. Má meido?
„Prý je pomocnicí mořské panny. Takže... služka? (Mořské panny?)“

U prvního příkladu se kalambúr zakládá na slovního spojení *dža pán* („šplouch“), které má v jednom významu evokovat spojení onomatopoických slov pro pohyb vody a ránu. Druhý význam se váže k expresivnímu vyslovení anglického slova *Japan* („Japonsko“), neboli japonsky *džapan*. Asociace s druhým významem zde vzniká vzhledem ke zmínění japonského popového zpěváka Hiromiho Góa, který ve své písničce jménem *2 oku 4 sen man no hitomi – ekizočikku džapan* („240 milionů očí – exotické Japonsko“) podobným expresivním stylem právě slovo *Japan* vyslovuje. Povšimněme si, že ačkoliv je kalambúr paradigmatický, dochází zde k rozdílu v délce 1 móry mezi slovním spojením *dža pán* a *džapan*.

U druhého příkladu nám vzniká kalambúr na základě fonetické podobnosti slovního spojení *má meido* („takže služka“), které se skládá z hovorové podoby slova まあ (*má*), tedy nějakého uvození věty ve stylu „Takže...“, a slova メイト (*meido*), tedy výraz pro „služku“. Při spojení obou těchto slov dohromady nám však vznikne jiné slovo přejaté z angličtiny, *mámeido* („mořská panna“). Asociaci mezi oběma slovy zde napomáhá kontext daného kalambúru, konkrétně slovo *ningjo* („mořská panna“) na začátku první věty.

Jako poslední si představíme zkombinované výsledky dělení na základě přítomnosti druhého významového řetězce.

Tabulka 6 **Výsledky přítomnosti druhého významového řetězce, zkombinované**

Typ	Počet výskytů	Procentuální zastoupení
Syntagmatické kalambúry	85	84,2 %
Paradigmatické kalambúry	16	15,8 %
Celkový počet kalambúrů	101	100 %

V konečném výčtu 101 kalambúrů jich bylo 85 syntagmatických a pouhých 16 paradigmatických. Celému korpusu tedy dominovaly syntagmatické kalambúry s procentuálním výskytem 84,2 %. Oproti tomu paradigmatické kalambúry se v konečném výčtu vyskytly pouze v 15,8 % případů.

4.5 Diskuze

Z výsledného výčtu je patrné, že mezi uživatelsky nejlépe hodnocenými kalambúry posbíranými z internetových stránek převládaly z hlediska fonetické podobnosti obou řetězců kalambúry blízké. Procentuální rozdíl výskytu mezi oběma kategoriemi nebyl však výrazný, jednalo se zhruba o 13 %. Procentuální údaj jsme zvolili z důvodu možnosti porovnat naše výsledky s daty z ostatních studií zaměřených na stejný nebo alespoň obdobný výzkum.

Nejdříve bychom naše výsledky rádi porovnali s výzkumem Arakiho et al. (2017), kteří si pro výstavbu svého korpusu stanovili velice podobná kritéria. První výjimku tvořila jejich kategorie překrývaných kalambúrů, které vzhledem k jejich popisu ve studii lze považovat za kategorii paradigmatických kalambúrů (Araki et al., 2017:15–18). Nebyla u nich však měřena zvuková vzdálenost mezi oběma slovy, ačkoliv v našich datech jsme měli paradigmatické kalambúry jak blízké (viz příklad (30)), tak i přibližné (viz příklad (29)). Z tohoto důvodu nebude tato kategorie při srovnání zohledněna. Také kategorie neznámé, ve kterých nebylo možné nalézt kalambúr, nebude zohledněna, jelikož náš vlastní nález jsme z finální analýzy vynechali (viz příklad (19)).

Po zanesení těchto úprav konečný korpus kalambúrů ze studie Arakiho et al. (2017:18) čítá na 49 799 položek. Z tohoto počtu 24 718 kalambúrů bylo blízkých a 25 081 jich bylo přibližných.

Tabulka 7 Porovnání výsledků s Araki et al. (2017)

	Araki et al. (2017)	Naše výsledky
	Procentuální zastoupení	Procentuální zastoupení
Blízké	49,6 %	56,4 %
Přibližné	50,4 %	43,6 %

Jak můžeme vidět v této tabulce, procentuální zastoupení obou typů bylo ve studii Arakiho et al. (2017) velice podobné, kdy procentuální rozdíl v jejich výskytu činil pouhé 0,8 %. V porovnání s našimi výsledky je pozoruhodné, že tím častějším typem byly kalambúry přibližné a ne blízké.

Naopak závěry, ke kterým došel Otake (2010a), který zkoumal kalambúry řečené v přirozeném toku řeči rádiovým moderátorem, jsou oproti našim výrazně odlišné. Korpusu vytvořeném v rámci tohoto výzkumu naopak dominovaly se 72% výskytem kalambúry přibližné. Důvod můžeme pozorovat nejspíše v nátuře dat, kdy vytvořit blízký kalambúr v rámci toku řeči je mnohem náročnější, jak v tom předem připraveném publikovaném na internetové stránce.

Vzhledem k nátuře dat využitých v analýze této práce se nabízí teorie, že je mezi japonsky mluvící společností populární právě kategorie blízkých kalambúrů. Tuto teorii podporují data ze stránky Dajare Station, které představovaly průřez uživatelsky nejlépe hodnocených kalambúrů za posledních 15 let a kterým blízké kalambúry silně dominovaly. Jedná se však o pouhou hypotézu, kterou by bylo potřeba prozkoumat dalším navazujícím výzkumem.

Co se týká výsledků přítomnosti druhého významového řetězce, výrazně korpusu dominovaly syntagmatické kalambúry s výskytem 70,6 %. Je otázkou, na kolik byl konečný výsledek ovlivněn daty získanými ze stránky Dajare Station, ovšem jelikož lze obdobnou dominanci pozorovat i u dat ze stránky Dajakura, nabízí se teorie, že u japonských mluvčí značně převládá tendence k vytváření syntagmatických kalambúrů. Jediné srovnání nabízí výsledky studie od Araki et al. (2017), u kterých s 96,3% výskytem dominovaly kalambúry syntagmatické. V našich vlastních výsledcích jsme však pozorovali obdobnou tendenci, kdy procentuální výskyt syntagmatických kalambúrů představoval 84,2 % celého korpusu, ovšem vzhledem k nedostatečné definici v rámci jejich práce je třeba toto porovnání brát s rezervou. Kromě tohoto jsme však nenalezli žádný jiný výzkum, se kterým bychom mohli své závěry porovnat. Jedná se tedy o oblast,

kterou by bylo záhodno ve větším měřítku prozkoumat dalším navazujícím výzkumem co se předem připravených internetových kalambúrů týče, tak i těch používaných v reklamě, kinematografické tvorbě či přirozené řeči.

Závěr

V rámci první kapitoly jsme si nejdříve představili obecnou rovinu studia humoru, kdy jsme prošli hlavní přístupy k popsání humoru, poté si představili dělení humoru a následně si blíže přiblížili druh verbálního humoru, do kterého spadají právě námi pozorované kalambúry. Ve druhé kapitole jsme si rozebrali podobu kalambúrů v Japonsku a za pomoci studií si ukázali jejich popularity a způsob, jakým se k jejich studiu přistupuje. V kapitole třetí následovalo představení definice pojmu kalambúr a ilustrování jeho specifik společně s představením dvou hlavních taxonomií. Na závěr v kapitole čtvrté jsme provedli analýzu 100 kalambúrů na základě uživatelského hodnocení ze dvou internetových stránek s uživatelskou databází kalambúrů.

Ve výsledku jsme došli ke zjištění, že u uživatelsky oblíbených kalambúrů panuje spíše tendence výskytu blízkých kalambúrů a zároveň panuje silná tendence vytvářet kalambúry syntagmatické. Důvody, proč tomu tak je, jsme navrhli v konečné diskuzi, ovšem naše domněnky nemáme kromě dat ničím jiným podložit. V rámci potvrzení těchto domněnek by musela vzniknout další, podrobnější studie, která by brala v potaz také názory jednotlivých přispěvatelů a hodnotitelů.

Dále by na výzkum provedený v této práci bylo možné navázat provedením obdobné analýzy na korpus kalambúrů z jiného jazyka, abychom mohli mít mezikulturní porovnání. Zároveň by mohla být provedena obdobná analýza na jinou oblast, než jsou internetové kalambúry, abychom mohli mít větší vzorek srovnání, co se japonského prostředí týče.

Resumé

The main goal of this thesis is to introduce Japanese puns, their structure, and their means of creation. These findings are then presented through their application to the analysis of Japanese internet based puns. In the first chapter, we concern ourselves with a general introduction to humour studies. In the second chapter, we introduce puns in the context of the Japanese cultural environment. In the third chapter, we go through the definition and specifics of puns in detail. In the last chapter, the analysis of 100 user favourite puns taken from two different internet pun databases is carried out, and then our findings are presented.

Bibliografie

- ARAKI, Kendži; UČIDA, Juzu; SAJAMA, Kóiči a JACU, Motoki (2017). Dadžare détabésu no kóčiki ojobi bunseki [Konstrukce a analýza databáze kalambúrů]. *Džinkóčinó gakkai dainišu kenkjú kai kotoba kógaku kenkjú kai širjó* [Dokumentace výzkumné skupiny druhého typu pro jazykové inženýrství japonské společnosti pro umělou inteligenci], 56, s. 13–24. Dostupné z: <http://arakilab.media.eng.hokudai.ac.jp/~araki/2017/2017-C-3.pdf>.
- ARAKI, Kendži (2018). Dadžare détabésu o močiita dadžare seisei šisutemu no seinóhjóka [Evaluate systému na generování kalambúrů za použití databáze kalambúrů]. *Džinkóčinó gakkai dainišu kenkjú kai kotoba kógaku kenkjú kai širjó* [Dokumentace výzkumné skupiny druhého typu pro jazykové inženýrství japonské společnosti pro umělou inteligenci], 57, s. 39–48. Dostupné z: <http://arakilab.media.eng.hokudai.ac.jp/~araki/2017/2017-C-7.pdf>.
- ATTARDO, Salvatore (1994). *Linguistic Theories of Humor*. Berlín: Walter de Gruyters, 426 s. ISBN 978-3-11-014255-6.
- ATTARDO, Salvatore (2017). Linguistics and Humor Theory. In: *The Routledge Handbook of Language and Humor*. New York: Routledge, s. 126–142. ISBN 978-1-315-73116-2.
- ATTARDO, Salvatore a RASKIN, Victor (eds.) (2017). Linguistics and Humor Theory. In: *The Routledge Handbook of Language and Humor*. New York: Routledge, s. 49–63. ISBN 978-1-315-73116-2.
- CANESTRARI, Carla a BIANCHI, Ivana (2013). From perception of contraries to humorous incongruities. In: *Developments in Linguistic Humour Theory*. Amsterdam: John Benjamins, s. 3–24. ISBN: 978-90-272-7110-5.
- DYBALA, Paweł; RZEPKA, Rafał; ARAKI, Kenji a SAYAMA, Kohichi (2012a). Japanese Puns Are Not Necessarily Jokes. *AAAI 2012 Fall Symposium: Artificial Intelligence of Humor*, s. 7–13. Dostupné z: <https://aaai.org/papers/05643-japanese-puns-are-not-necessarily-jokes/>.
- DYBALA, Paweł; RZEPKA, Rafał; ARAKI, Kenji a SAYAMA, Kohichi (2012b). NLP Oriented Japanese Pun Classification, *2012 International Conference on Asian Language Processing*, s. 33–36. DOI: <https://doi.org/10.1109/IALP.2012.56>.

- DYNEL, Marta (2009). Beyond a Joke: Types of Conversational Humour. *Language and Linguistics Compass*, 3:5, s. 1284–1299. <https://doi.org/10.1111/j.1749-818X.2009.00152.x>.
- FALLIANDA, Fallianda; ASTITI, Rani Yuni a HANIM, Zulvy Alivia (2018). Analyzing Humor in Newspaper Comic Strips Using Verbal-Visual Analysis. *Lingua Cultura*, 12:4, s. 383–388. DOI: <https://doi.org/10.21512/lc.v12i4.4911>.
- HANNA, Nessim; GORDON, Geoffrey L. a RIDNOUR, Rick E. (1994). The Use of Humor in Japanese Advertising. *Journal of International Consumer Marketing*, 7:1, s. 85–106. DOI: https://doi.org/10.1300/J046v07n01_06.
- HEMPELMANN, Christian F. (2014). Puns. In: ATTARDO, Salvatore (ed.), *Encyclopedia of Humor Studies*. Londýn: SAGE Publications, s. 612–615. ISBN 978-1-4129-9909-0.
- HYE-KNUDSEN, Marc (2021). Dad Jokes and the Deep Roots of Fatherly Teasing. *Evolutionary Studies in Imaginative Culture*, 5:2, s. 83–98. DOI: <https://doi.org/10.26613/esic.5.2.248>.
- JELÍNEK, Milan a VEPŘEK, Jarmil (2017). Slovní hříčka. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek a PLESKALOVÁ, Jana (eds.). *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. Dostupné z: https://www.czechency.org/slovník/SLOVNÍ_HŘÍČKA. [Citováno 24.1.2021].
- LARKIN-GALIÑANES, Cristina (2017). An Overview of Humor Theory. In: *The Routledge Handbook of Language and Humor*. New York: Routledge, s. 4–16. ISBN 978-1-315-73116-2.
- LEE, Ji Nah (2006). Humor in Advertising: A Comparative Study between Japan and Korea. *Tókjó džoši daigaku hikakubunka kenkjúšo kijó* [Zpravodaj mezikulturní laboratoře Tokijské dívčí univerzity], 67, s. 17–29. Dostupné z: <http://id.nii.ac.jp/1632/00017423/>.
- LINTOTT, Sheila (2016). Superiority in Humor Theory. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 74, s. 347–358. DOI: <https://doi.org/10.1111/jaac.12321>.
- MULDER, M. P. a NIJHOLT, Anton (2002). Humour research: State of the art. In: *CTIT Technical Report Series*, 2:34, 24 s. Dostupné z: <http://www.ub.utwente.nl/webdocs/ctit/1/0000009e.pdf>.

NAGAŠIMA, Heijó; NOMURA, Masaaki; ODA, Šókiči a WJangu (1999). Šare, dadžare gaku koto hadžime [Úvod do studia slovních hříček a kalambúrů]. *Waraigaku kenkjú* [Studium humoru], 6, s. 55–67. DOI: https://doi.org/10.18991/warai.6.0_55

Online Japanese Accent Dictionary (OJAD) [online]. Tókjó daigaku [Tokijská univerzita]. Dostupné z: <https://www.gavo.t.u-tokyo.ac.jp/ojad/eng/pages/home>. [Citováno 2023-06-27]

OSHIMA, Kimie (2013). An Examination for Styles of Japanese Humor: Japan's Funniest Story Project 2010 to 2011. *Intercultural Communication Studies*, 22:2, s. 91–109. Dostupné z: <https://api.semanticscholar.org/CorpusID:191706859>.

OTAKE, Takashi (2010a). Dajare is not the lowest form of wit. *Proc. Interspeech 2010*, s. 1257–1260. DOI: <https://doi.org/10.21437/Interspeech.2010-396>.

OTAKE, Takashi (2010b). Dajare is more Flexible than Puns: Evidence from Word Play in Japanese, *Journal of the Phonetic Society of Japan*, 14:1, s. 76–85, DOI: https://doi.org/10.24467/onseikenkyu.14.1_76

OTAKE, Takashi a CUTLER, Anne (2001). Recognition of (almost) spoken words: evidence from word play in Japanese. *Interspeech*, s. 465–468. DOI: <https://doi.org/10.21437/Eurospeech.2001-123>.

PARTINGTON, Alan (2006). *The Linguistics of Laughter: A corpus-assisted study of laughter-talk*. Abingdon: Routledge, 262 s. ISBN 978-0-415-38166-6.

RASKIN, Victor (1984). *Semantic Mechanisms of Humor*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company, 284 s. ISBN 978-94-009-6472-3.

RASKIN, Victor (2014). Humor Styles Questionnaire. In: ATTARDO, Salvatore (ed.), *Encyclopedia of Humor Studies*. Londýn: SAGE Publications, s. 367–371. ISBN 978-1-4129-9909-0.

RINI, Elizabeth Ika Hesti Aprilia Nindia a WIDIANTO, Aldhimas Kurnia (2021). The Formation of Dajare and Its Effects on Speech Partners in Anime Monogatari Series. *IZUMI*, 10:1, s. 57–66. DOI: <https://doi.org/10.14710/izumi.10.1.57-66>.

RITCHIE, Graeme (2004). *The Linguistic Analysis of Jokes*. Londýn: Routledge, 244 s. ISBN 978-0-415-30983-7.

ROBERTSON, Wes (2018). Unspeakable puns: kanji-dependent wordplay as a localization strategy in Japanese. *Perspectives*, 28:4, s. 606–624. DOI: <https://doi.org/10.1080/0907676X.2018.1548628>.

- SADANOBU, Toshiyuki (2021). What Funny Talks Reveal about Japanese Culture and Language. *2021 Talenta Conference Series: Local Wisdom, Social, and Arts (LWSA)*, 4:2, s. 12–17. DOI: <https://doi.org/10.32734/lwsa.v4i2.1185>.
- SATO, Eriko (2019). A Translation-Based Heterolingual Pun and Translanguaging. *Target. International Journal of Translation Studies*, 31:3, s. 444–464. DOI: <https://doi.org/10.1075/TARGET.18115.SAT>.
- SCHERLING, Johannes (2016). The creative use of English in Japanese punning. *World Englishes*, 35, s. 276–292. DOI: <https://doi.org/10.1111/weng.12195>.
- SUZUKI, Šigejuki (2010). Kóoku ni okeru „šare“ + „dadžare“ no tajó ni kan suru iči kósacu [Studie nadměrného výskytu „šare“ + „dadžare“ v reklamních sděleních]. *Eigo eibungaku kenkjú*, 16, s. 67–78. Dostupné z: <http://id.nii.ac.jp/1653/00009690/>.
- TAKEKURO, Makiko (2006). Conversational Jokes in Japanese and English. *Understanding Humor in Japan*. Detroit: Wayne State University Press, s. 123–139. ISBN 978-0-8143-4091-2.
- TAYLOR, Julie M. (2014a). Linguistic Theories of Humor. In: ATTARDO, Salvatore (ed.), *Encyclopedia of Humor Studies*. Londýn: SAGE Publications, s. 455–457. ISBN 978-1-4129-9909-0.
- TAYLOR, Julie M. (2014b). Humor, Forms of. In: ATTARDO, Salvatore (ed.), *Encyclopedia of Humor Studies*. Londýn: SAGE Publications, s. 351–352. ISBN 978-1-4129-9909-0.
- VLAŠÍN, Štěpán (ed.) (1984). *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, Vyd. 2., rozšířené, 465 s. ISBN: 22-062-77.
- Weblio [online]. GRAS Group: ©2023. Dostupné z: <https://www.weblio.jp/>. [Citováno 2023-06-27].
- YETKIN-KARAKOC, Nihal (2021). Accidental humor in consecutive interpreting: accidentally useful food for thought. *Litera*, 31:2, s. 783–810. DOI: <https://doi.org/10.26650/LITERA2021-887195>.
- YOKOGAWA, Toshihiko (2001). Generation of Japanese puns based on similarity of articulation. *Proceedings Joint 9th IFSA World Congress and 20th NAFIPS International Conference (Cat. No. 01TH8569)*. Vancouver: IEEE, 4, s. 2259–2264. DOI: <https://doi.org/10.1109/NAFIPS.2001.944423>.

Zdroje příkladů

6 nejzprofanovanějších českých slovních hříček (a jedna slovenská navíc). *Czech Tongue* [online]. CZECH TONGUE, ©2023. Dostupné z: <https://czechtongue.cz/6-nejzprofanovanejsich-ceskych-slovnich-hricek-a-jedna-slovenska-navic/>. [Citováno 2022-10-21].

A gjó [Řada A]. *Dadžaremon* [online]. Dostupné z: http://amaebiuniko.web.fc2.com/a_o.html. [Citováno 2023-06-03].

Dadžare rankingu [Žebříček kalambúrů]. *Dajare Station* [online]. Dostupné z: <https://dajare.jp/ranking/>. [Citováno 2023-06-15].

Dadžare sensei. Ginata kotoba! Pancu kutta koto aru? [Dvojsmyslná slova! Dělal jsi už někdy chleba?]. *Nozonozo dadžare daišúgó* [Velké shromáždění hádanek a kalambúrů] [online]. Dostupné z: <https://dajyaresensei.hatenadiary.com/entry/2019/05/13/210958>. [Citováno 2022-10-24].

Dadžakura „Hjóka džun‘ihjó“ [Dadžakura „Žebříček nejlepších“]. *Dadžare kurabu (Dadžakura)* [Klub kalambúrů (Dadžakura)] [online]. @With ©2000. Dostupné z: <http://dajakura.with2.net/point0.html>. [Citováno 2023-06-15].

Dadžare no ki [Kalambúrový strom]. *Onrain sukúru kotoba no mori* [Les slov pro internetovou výuku] [online]. Dostupné z: <https://www.mori7.net/ki/dajare/detail.php>. [Citováno 2022-11-29].

Jennifer Gunner. Examples of Puns: Exploring What They Are and Different Types. *YourDictionary*. Poslední změna 19.6.2022. Dostupné z: <https://examples.yourdictionary.com/examples-of-puns.html>. [Citováno 2022-10-21].

Tanoméru terebi CM gakkari hen [Televizní reklama Tanomail – Díl zdrcení]. *YouTube*, ©2023 [online]. Poslední změna 2.9.2013. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=BZ2dJSORhIA>. Kanál uživatele: Kabušikigaiša Ócuka šókai [Společnost Ócuka, KK]. [Citováno 2022-06-18].

Tanuki. 20 Funny Dajare or Japanese Puns. *Wandering Tanuki* [online]. Kale ©2000. Dostupné z: <https://wanderingtanuki.com/dajare-japanese-puns/>. [Citováno 2023-06-19].